

המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין

המרכז למורשת המודיעין

22 אוגוסט 2020

האתגר המודיעיני מול מדינות מסוגרות – צפון קוריאה כמקרה מבחן

פתח דבר – יוסי קופרוסר

אין כמעט בעולם מדינות המסוגרות כמו צפון קוריאה. האתגר שסגירות כזו מייצרת לקהילות המודיעין המערביות הוא מובן מאליו, והוא מתחדד במקרה של צפון קוריאה נוכח מאפייניה הייחודיים - שלטון דיקטטורי המטיל אימה על התושבים, יכולות מרשימות לאיים על הביטחון האזורי והעולמי, כולל בנשק גרעיני, ונכונות לייצא ידע ואמצעי לחימה מתקדמים תוך התעלמות מאמנות בינ"ל, שפיונגיאנג אינה חלק מהן. מאפיינים אלה, יחד עם המומחיות של הקוריאנים בהסתרת נכסיהם הצבאיים בתווך התת קרקעי, מקשים מחד גיסא על איסוף מידע חיוני ומאידך גיסא מגבירים את החיוניות של השגת מידע כזה. ישראל, שחוותה את הקמת הכור הגרעיני בסוריה על ידי צפון קוריאה ואת הסיוע הקוריאני לאיראן ולמדינות נוספות באזורנו, מודעת היטב לחומרת האיום ולצורך בשיפור ההתמודדות המודיעינית אתו.

ד"ר חיים איסרוביץ סוקר בנייר שלפנינו את האתגרים המודיעיניים שמעמידה קוריאה הצפונית לשרותי המודיעין המערביים ומציע, על סמך הניסיון המצטבר, דרכים להתמודדות עימם. מסתבר שגם משטר מסוגר חייב לשחרר מידע על נכסיו וכוונותיו, כדי להפגין את חיוניותו ולהרתיע יריבים מבית ומחוץ; פעילותו מול גורמים חיצוניים בתחומי הסחר ושיתוף הפעולה הביטחוני ניתנת לאיתור ולמעקב; וכמו כן ניתן להפיק מידע ותובנות מעריקים. מידע גלוי, מודיעין חזותי (כולל ממקורות מסחריים אזרחיים), סיגינט ושיתוף פעולה מודיעיני בינ"ל עשויים בראייתו לשפר את תמונת המודיעין, אך אין בהם כדי לפתור את הבעיה. לפיכך, יש צורך ביצירתיות מודיעינית נוספת, כדי לצמצם את הפערים החיוניים בידע על מדינת מסוגרות בכלל ועל קוריאה הצפונית בפרט.

חידת קים: האתגרים המודיעיניים מול קוריאאה הצפונית

ד"ר חיים איסרוביץ¹

ב-1 במאי 2020 הופיע שליט קוריאאה הצפונית, קים ג'ונג-און, בטקס חנוכת מפעל דשן חדש בעיר סנצ'ון. לכאורה, לא מדובר באירוע מיוחד במינו, קים השתתף בלא מעט אירועים דומים, חשובים יותר או פחות, שתמיד זכו לסיקור נרחב בתקשורת המקומית. אולם הפעם, גם כלי התקשורת הבינלאומיים מיהרו לדווח על כך מאחר שהיה מדובר בהופעה הפומבית הראשונה של קים מזה 20 יום, אחרי גל שמועות ודיווחים לגבי מצבו הבריאותי.

התהיות לגבי מצבו של קים החלו לאחר שנעדר מהטקסים לזכר יום ההולדת של סבו, מייסד המדינה והשליט הראשון, קים איל-סונג, בפעם הראשונה מאז עלייתו לשלטון בסוף 2011, והוא אף לא נכח באופן חריג בניסוי של טילים קצרי טווח. הדיווחים בתקשורת, שחלקם התבססו על "גורמי מודיעין", כללו טענות על הידרדרות חמורה במצבו של קים אחרי ניתוח בליבו, כולל הערכות שהוא בתרדמת, במצב אנוש או מת.

מנגד, הרשויות בקוריאאה הדרומית טענו שאין עדויות לתנועות חריגות בצפון והכחישו את הדיווחים לגבי מצבו הבריאותי של קים, וכך גם טענו גורמים רשמיים בסין. גרסה נוספת הייתה שקים צמצם את הופעותיו בשל התפרצות נגיף הקורונה וכי הוא התרחק מפיונגיאנג לעיר וונסאן, שם יש לו מעון מאובטח, כאשר צילומי לוויין זיהו את הרכבת שלו בתחנה המיועדת למשפחת השלטון.

זו לא הייתה הפעם הראשונה שבה קים נעלם מעין הציבור למשך תקופה ממושכת – בשנת 2014, הוא נעדר במשך קרוב לשישה שבועות, ככל הנראה בשל ניתוח בעקב, ובתחילת השנה הנוכחית הוא לא נראה במשך 21 יום – וגם לאחר האירוע ב-1 במאי שוב לא פורסמו צילומים וסרטונים שלו בתקשורת הצפון קוריאנית במשך שלושה שבועות עד שהופיע בישיבה של הוועדה הצבאית העליונה.

ההיעלמויות של קים, ובמיוחד ההיעדרות וגל השמועות באפריל האחרון, לצד חוסר הוודאות לגבי היורשים האפשריים אם אכן יתברר שהוא לא יכול להמשיך ולשלוט, הדגישו שוב את הקשיים בקבלת התמונה המודיעינית המלאה לגבי המתרחש בקוריאאה הצפונית, מדינה בעלת יכולת גרעינית מוכחת שגם מחזיקה ביכולת לשגר טילים בליסטיים בין-יבשתיים.

לוטננט גנרל רוברט אשלי, מנהל סוכנות המודיעין של משרד ההגנה האמריקאי (DIA), אחד הארגונים המרכזיים שעוסקים באיסוף מידע על קוריאאה הצפונית, הודה בעדות בפני ועדת הכוחות המזוינים של הסנאט ב-6 במרץ 2018 כי היא "יעד איסוף המודיעין הקשה ביותר" עבור ארה"ב.² גם ג'ונג ה. פאק, שהובילה את ניתוח המודיעין על קוריאאה ב-CIA ולאחר מכן גם בכל קהיליית

¹ כתב לענייני חוץ בעיתון מעריב, עמית מחקר במכון למדיניות נגד טרור במרכז הבינתחומי הרצליה
² Ashley, Robert (6 March 2018), "Worldwide Threat Assessment: Statement for the Record - Armed Services Committee, U.S. Senate", p. 3. Retrieved from https://www.harmed-services.senate.gov/imo/media/doc/Ashley_03-06-18.pdf

הביון האמריקאית, ציינה כי קוריאה הצפונית נחשבת "לקשה ביותר מבין היעדים הקשים" וכי בדרך כלל קשה לחבר את כל "פיסות הפאזל" עבור תמונת המודיעין המלאה.³

המורכבות בולטת במיוחד נוכח מערך האיסוף הנרחב שמופעל מול קוריאה הצפונית. סוכנויות הביון של ארה"ב, קוריאה הדרומית ויפן – שלוש המדינות שהאיום הצפון קוריאני קריטי במיוחד עבור הביטחון הלאומי שלהן – משקיעות משאבים רבים בניסיון לחדור את מעטה החשאיות שאופף את המתרחש במדינת היעד המסוגרת.⁴ במקביל, גם אתרי אינטרנט ייעודיים, מכוני מחקר פרטיים ומומחים עצמאיים עוקבים אחרי המתרחש בקוריאה הצפונית ומספקים מידע פומבי, החל מהתפתחויות בתחומים הביטחוניים ועד עדכונים על חי הימויום של התושבים.⁵

מקור מודיעיני מרכזי על המתרחש בקוריאה הצפונית מהווים העריקים שנמלטים לדרום, שעל פי המשרד לענייני איחוד מספרם הגיע ליותר מ-33 אלף מאז סיום מלחמת קוריאה ב-1953.⁶ העריקים עוברים תשאולים מפורטים במתקנים של סוכנות הביון הדרום קוריאנית, בין השאר על מנת לברר מדוע עזבו ומהו המידע שיש ברשותם לגבי הצפון ולוודא שלא מדובר במרגלים צפון קוריאנים שחדרו במכוון לדרום.⁷

מרבית העריקים יכולים לספק פרטים על המציאות בקוריאה הצפונית ועל השיטות האכזריות של שליטת המשטר בחיי התושבים, כולל עדויות מתוך מחנות המעצר. אולם לעתים מגיעים גם עריקים בדרגים גבוהים יותר, שברשותם מידע אסטרטגי קריטי, כאשר הדוגמאות הבולטות ביותר הן הואנג ג'אנג-יופ, שהיה אחד האידיאולוגים הבולטים של המשטר וערק ב-1997, מספר מדענים מתוכנית הגרעין שערקו בתחילת העשור הקודם וקצין בדרגת קולונל מסוכנות הביון של הצפון.⁸

³ Pak, Jung H. (2020), Becoming Kim Jong Un: A Former CIA Officer's Insights into North Korea's Enigmatic Young Dictator, New York: Ballantine Books, pp. 3-4.

⁴ קוריאה הדרומית: **שירות המודיעין הלאומי (NIS)** - התרעות מוקדמות מול איומים, מתן הערכה לגבי התפתחויות בקוריאה הצפונית, סיוע לקידום החזון של איחוד קוריאה; **סוכנות הביון של משרד ההגנה (DIA)** - הפיקוד למודיעין הגנתי שאחראי לאיסוף של מודיעין אנושי (HUMINT), מודיעין חזותי אווירי ולווייני (IMAGSINT) ומודיעין חתימות ועקבות (MASINT), פיקוד 777 אחראי על מודיעין אותות (SIGINT) והסוכנות הלאומית למודיעין גיאוגרפי (GOINT); **המשרד לענייני איחוד** - מפעיל אגף למודיעין ולהערכה.

יפן: המשרד לחקר מידע של הקבינט (Naicho) - כפוף ישירות למשרד ראש הממשלה, גוף התיאום המרכזי בתחום המודיעין ואחראי לאיסוף מודיעין ממקורות פתוחים, מפעיל לווייני תצפית ונמצא בקשר עם אזרחים יפנים שנמצאים בנסיעות בחו"ל ועם ארגוני ביון של מדינות זרות; **מטה המודיעין של משרד ההגנה (DIH)** - מרכז את המודיעין שנאסף על ידי הגופים השונים של כוחות ההגנה העצמית (כוחות הביטחון של יפן) ואחראי על איסוף של מודיעין אותות; **משרד החוץ** מפעיל את השירות למודיעין ולהערכה.

ארה"ב: סוכנות הביון המרכזית (CIA), הסוכנות לביטחון לאומי (NSA), סוכנות הביון של משרד ההגנה (DIA), מודיעין חיל האוויר ומודיעין הצבא, הסוכנות למודיעין גיאוגרפי (NGA), משרד הסיוע הלאומי (NRO), המשרד למודיעין של משרד האנרגיה. לרשותם עומדים סוכנים ומודיעים, לוויינים, מטוסי ריגול, אמצעי ניטור של מודיעין אותות, יכולות סייבר ואמצעים טכנולוגיים מתקדמים נוספים.

⁵ **אתר NK News** - מתבסס על עיתונאים שמתמחים בסיקור של קוריאה הצפונית לצד פרשנים וחוקרים, אך גם מפעיל "רשת נאמנה של מקורות אנונימיים מתוך המדינה ומחוצה לה"; **אתר North 38** - ניתוח של צילומים מלוויינים מסחריים במטרה לזהות התפתחויות בתחומים הביטחוניים ולתעד של התפתחות תשתיות אזרחיות; קתדרת קוריאה במרכז למחקרים אסטרטגיים ובינלאומיים (CSIS) בווישינגטון מפעילה את פרויקט Beyond Parallel שמשמש בצילומים של לוויינים מסחריים כדי לזהות אתרים של תוכניות הגרעין והטילים. לכך ניתן להוסיף מומחים עצמאיים שמציגים מידע עשיר, בעיקר באמצעות הרשתות החברתיות, כדוגמת ניתן האנט (Nathan J. Hunt) וטל ענבר.

⁶ ROK Ministry of Unification (2020), "Policy on North Korean Defectors", retrieved from https://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/relations/statistics/defectors/

⁷ Emma Poorman, E. (2019), "North Korean Defectors in South Korea and Asylum Seekers in the United States: A Comparison", Northwestern Journal of Human Rights, 17, pp. 102-103; Sang-Hun, Choe (17 September 2016), "Film Shines Light on South Korean Spy Agency's Fabrication of Enemies", New York Times, p. A9.

⁸ N Korea senior intelligence officer 'defects to South' (11 April 2016), BBC News, retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-36012288>; Schmetzer, Uli (24 April 2003), "North Korean

עם זאת, היעלמותו של קים בחודש אפריל הציגה בעיה של אמינות המידע של העריקים, במיוחד ככל שחלף יותר זמן מאז עזבו את הצפון. תיארה יונג-חו, שהיה מקורב לשלטון בפיונגיאנג ושימש סגן השגריר בלונדון כאשר ערק עם משפחתו ב-2016, טען שקים "לא יכול לעמוד בעצמו או ללכת כמו שצריך". עריק אחר, ג'י סאונג-חו, הצהיר כי הוא "בטוח ב-99 אחוז" שקים מת. לאחר שהשליט הצפון קוריאני הופיע, נאלצו השניים - שנבחרו באפריל האחרון לפרלמנט בסיאול מטעם מפלגות אופוזיציה - להתנצל בפומבי על דבריהם.⁹

מאפייני האתגר המודיעיני

שילוב של גורמים מקשה על איסוף מודיעין יעיל על המתרחש בקוריאה הצפונית. ראשית, מדובר באחת המדינות הרודניות ביותר והמסוגרות ביותר בעולם עם שליטה מוחלטת בכל היבטי החיים של האזרחים. כלי התקשורת המקומיים הם שופרות תעמולה שמפרסמים רק את המידע שהשלטון מעוניין לספק לאזרחים בעוד שרשת האינטרנט העולמית כמעט שאינה זמינה אם כי קיימת רשת מקומית שנמצאת תחת פיקוח, סוכני חרש מלווים את תנועותיהם של מבקרים זרים והלשנות לצד מערכות של מצלמות מעקב ומחנות "לחינוך מחדש" משמרים את תחושת הפחד בקרב התושבים.¹⁰ בשל כך, קשה מאד להפעיל סוכנים בתוך קוריאה הצפונית או להסתמך על מודיעים מקומיים.

שנית, הצפון קוריאנים מקדישים מאמץ נרחב להסתיר את היכולות המלאות שלהם. אשלי ציין בעדותו, כי לקוריאה הצפונית יש את "תוכנית המתקנים התת קרקעיים הגדולה בעולם" עם אלפי בונקרים שנועדו להסתיר כוחות ותשתיות חיוניים, וזאת אחרי שיישמה לקחים שלמדה מהפעילות הצבאית האמריקאית ברחבי העולם מאז מלחמת וייטנאם.

כמו כן, מאחר שקוריאה הצפונית איננה חברה באמנה למניעת הפצה נשק גרעיני ואינה כפופה לביקורת של פקחי הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית, אין ודאות מוחלטת בנוגע לתוכנית הגרעין שלה, ובמיוחד לגבי מספר ראשי הקרב הגרעיניים שברשותה. גם הדו"ח השנתי של מכון שטוקהולם למחקר שלום בינלאומי (SIPRI) על המעצמות הגרעיניות בעולם מדגיש שקוריאה הצפונית אינה מספקת מידע על יכולותיה והנתונים מתבססים על הערכות והשערות.¹¹

על אף מערך ההסתרה הנרחב, ניתן להגדיר את ההתנהלות הצפון קוריאנית בתור "מגלה טפח, מסתירה טפחיים". הצגתן של מערכות נשק חדשות במצעדי הענק הצבאיים במרכז פיונגיאנג,

scientists reportedly smuggled into U.S.", Chicago Tribune, retrieved from <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-2003-04-24-0304240287-story.html>

⁹ Shin, Hyonhee and Cha, Sangmi (4 May 2020), "North Korea defectors criticised over speculation Kim was ill or dead", Reuters, retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-southkorea-kim-defectors/north-korea-defectors-criticised-over-speculation-kim-was-ill-or-dead-idUSKBN22GoFS>

¹⁰ "North Korea's human rights: What's not being talked about" (18 February 2019), BBC News, retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-asia-44234505>

¹¹ The Stockholm International Peace Research Institute, (15 June 2020), "Nuclear weapon modernization continues but the outlook for arms control is bleak: New SIPRI Yearbook out now", retrieved from <https://www.sipri.org/media/press-release/2020/nuclear-weapon-modernization-continues-outlook-arms-control-bleak-new-sipri-yearbook-out-now>

בנוסף לפרסומים בכלי התקשורת המקומיים של צילומים וסרטונים לאחר שיגורי ניסיון של טילים בליסטיים, מאפשרים לאנשי המודיעין, כמו גם לחוקרים מהמגזר הפרטי, לנתח באופן מקיף את היכולות.

דוגמה בולטת התרחשה ביולי 2019, כאשר סוכנות הידיעות הרשמית פרסמה צילומים מביקור של קים במספנה שבהם נראתה גם צוללת בשלבי בנייה, אולם ניתן היה לבחון את יכולותיה, כולל הפתחים לשיגור טילים.¹² מקרה נוסף היה ב-3 בספטמבר 2017, כאשר סוכנות הידיעות פרסמה צילומים של קים בוחן מתקן שתואר כפצצת מימן אשר הותקנה בתוך ראש קרב של טיל בליסטי, ושעות ספורות לאחר מכן בוצע ניסוי ראשון של פצצת מימן.¹³

במרץ 2016, הצהירה התקשורת הצפון קוריאנית כי המדענים הצליחו לפתח מתקן גרעיני קטן שמותאם לראשי קרב של טילים בליסטיים ואף פורסם צילום של קים ליד אחד המתקנים לכאורה.¹⁴ בעקבות זאת, העריך המודיעין היפני באוגוסט 2019 כי הצפון קוריאנים מחזיקים במתקנים גרעיניים שמותאמים לראשי קרב, וזו גם הייתה ההערכה שפורסמה בדו"ח של פאנל מומחים שהוגש למועצת הביטחון של האו"ם באוגוסט 2020.

היבט משמעותי נוסף של עבודת המודיעין הוא זיהוי הכוונות והבנתן, וגם כאן מספקת קוריאה הצפונית אתגר מורכב ביותר. מצד אחד, בדומה לממד היכולות, המשטר הצפון קוריאני מצהיר בגלוי על כוונותיו או מאפשר לזהות את תוכניותיו. הניסוי הגרעיני הראשון באוקטובר 2006 התבצע אחרי שקוריאה הצפונית איימה לנקוט במהלך וכל סוכנויות הביון היו בכוננות גבוהה וגם זיהו את הפעילות באתר הניסויים.¹⁵ כמו כן, הצפון קוריאנים לא מסתירים את כוונתם לבצע שיגורים של רקטות ארוכות טווח, לכאורה לצורך הצבת לוויינים בחלל, וניתן היה לזהות באופן ברור את הצבת משגרי הלוויינים על כן השיגור.¹⁶

מצד שני, המשמעות מכך שקוריאה הצפונית הינה משטר רודני היא שהחלטות מתקבלות על ידי קים עצמו, כאשר מוסדות השלטון הם למעשה חותמת גומי בלבד. ישיבות ההנהגה גם לא מועברות בשידור ישיר ותוצאותיהן, לפחות אלה שהשלטון מעוניין להציג, מתפרסמות בתקשורת באיחור של יום. בשל כך, הניתוח של המדיניות הצפון קוריאנית מתבצע בדיעבד ולפי הצהרות השלטון בפיונגיאנג מבלי יכולת לזהות מראש את החלטות הצפויות.

¹² Mizokami, Kyle (23 July 2019), "A Closer Look at North Korea's 'New' Missile Submarine", Popular Mechanics, retrieved from <https://www.popularmechanics.com/military/weapons/a28483496/north-korea-submarine/>

¹³ Lendon, Brad and Lee, Taehoon (3 September 2017), "North Korea says it can make new bomb in volume", CNN, retrieved from <https://edition.cnn.com/2017/09/02/asia/north-korea-kim-jong-un-nuke-lab-visit/index.html>

¹⁴ Kim, Jack (9 March 2016), "North Korea's Kim says country has miniaturised nuclear warheads", Reuters, retrieved from [Reuters, retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-sanctions-un/north-korea-has-probably-developed-nuclear-devices-to-fit-ballistic-missiles-un-report-says-idUSKCN24Z2PO>](https://uk.reuters.com/article/uk-northkorea-nuclear-kim-idUKKCN0WA2QQ; Nicholls, Michelle (4 August 2020),)

¹⁵ Richelson, Spying on the Bomb, pp. 556-557.

¹⁶ Park, Ju-min and Charbonneau, Louis (7 February 2016), "North Korean rocket puts object into space, angers neighbors, U.S.", Reuters, retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-satellite/north-korean-rocket-puts-object-into-space-angers-neighbors-u-s-idUSKCN0VG00H>

דוגמה בולטת להפתעה מודיעינית סיפק נאומו של קים בערב ראש השנה האזרחית 2018, כאשר הוא הציע ענף של זית עם נכונות להשתתפות ארצו באולימפיאדת החורף שעמדה להתקיים בקוריאה הדרומית והביע רצון בהידברות עם השכנה הדרומית, וזאת בניגוד להתרחשויות בחודשים הקודמים ובהן ניסויי הטילים המתקדמים, הניסוי של פצצת מימן ואיומים תכופים. בהמשך, הוא גם הציע לקיים פגישה עם הנשיא דונלד טראמפ ונענה בחיוב, אם כי הפעם זו הייתה הפתעה גם עבור יועציו של הנשיא האמריקאי שניסו להניא אותו ללא הצלחה.

הופעתו של אשלי בפני ועדת הסנאט ב-6 במרץ 2018 העידה על הקושי של המודיעין האמריקאי להכיר בשינוי המדיניות הצפון קוריאנית. יממה קודם לכן, קים התחייב בפני משלחת דרום קוריאנית להפסיק את השיגורים והניסויים הגרעיניים והביע נכונות להיפגש עם נשיא הדרום, מון גיא-ה-אין, ועם הנשיא טראמפ ולפרז את חצי האי הקוריאני מגרעין. למרות ההתפתחויות, אשלי הזהיר כי "שיגורי טילים נוספים - מטווח קצר ועד טווח בין-יבשתי - יתקיימו בסבירות קרובה, ועוד ניסויים גרעיניים אפשריים בעת שפיונגיאנג מבקשת לשפר את עיצובי כלי הנשק שלה".

גם דן קואטס, שהיה מנהל קהיליית המודיעין האמריקאית באותה תקופה, העריך באותו דיון כי "לאור האצת ניסויי הטילים מאז 2016, קוריאה הצפונית צפויה להתקדם עם עוד ניסויים ב-2018". "המחויבות של פיונגיאנג להשיג כלי נשק גרעיניים ולהציב טילים ארוכי טווח בעלי יכולת גרעינית, וכל זאת בעודה ממשיכה להצהיר שכלי נשק גרעיניים הם הבסיס להישרדותה, מעלה שהמשטר לא מתכוון לקיים משא ומתן על ויתור עליהם", סיכם.¹⁷

הפתעה נוספת התרחשה ביוני 2020, כאשר קוריאה הצפונית החליטה במפתיע לבטל את ההסכמים עם הדרום שנחתמו במסגרת תהליך הפיוס, כולל ניתוק קווי הטלפון בין הצבאות, פוצצה את משרד התיאום המשותף כפי שאיימה ובנוסף הודיעה שהיא נערכת לבצע "פעולה צבאית" נגד הדרום. הפעם, באופן חריג, מי שעמדה מאחורי האיומים התקיפים הייתה אחותו הצעירה של קים, קים יו-ג'ונג. עם זאת, אחרי כמה ימים מתוחים, היה זה קים שהופיע שוב, הפעם בישיבה של ועדת הביטחון העליונה, והחליט להשהות את כל הצעדים נגד הדרום.

עוד תחום שהמודיעין מתקשה בו הוא התנודות בעמדות מפתח במשטר הצפון קוריאני, וזאת על אף שהמשרד לענייני איחוד מפרסם את המדריך "מידע על דמויות מפתח בקוריאה הצפונית" שסוקר את כל הבכירים בעבר ובהווה. המודיעין הדרום קוריאני, שנחשב לבעל המקורות הטובים ביותר על המתרחש בצפון, לא זיהה בזמן אמת את מותם של שני המנהיגים הקודמים, קים איל-סונג ב-1994 וקים ג'ונג-איל ב-2011, אלא רק לאחר שסוכנות הידיעות הצפון קוריאנית דיווחה על כך, וגם לא היה לשירותי הביון מידע רב על קים ג'ונג-און שלא היה מוכר בזירה הבינלאומית ולא הייתה ודאות לגבי כושר שרידותו.¹⁸ כמו כן, כפי שהתברר בהיעלמות של קים בחודש אפריל, אין

¹⁷ Coats, Daniel R. (6 March 2018), "Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community: Statement for the Record - Armed Services Committee, U.S. Senate", p. 18. Retrieved from https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Coats_03-06-18.pdf

¹⁸ Chun, p. 200; Sang-Hun, Choe and Sanger, David E. (19 December 2011), "North Korea Says Dictator is Dead after 17-Year Rule", *New York Times*, p. A1; Pak, *Becoming Kim*, p. xiii-xiv.

ודאות לגבי תהליך העברת השלטון אם קים – שידוע כי הוא סובל מבעיות בריאות – לא יוכל לתפקד יותר, במיוחד מאחר שילדיו צעירים מדי מכדי לעמוד בראש המדינה.

על אף שהצפון קוריאנים מספקים לעתים הודעות מקדימות על כוונות הפעולה שלהם, ארגוני המודיעין מתקשים לחזות פעולות פתע צפון קוריאניות, החל משיגורי ניסיון של טילים בליסטיים ועד התקפות א-סימטריות שעלולות לעורר הסלמה. הדוגמה הבולטת ביותר היא הטבעתה של הקורבטה "צ'אונג" (Cheonan) של הצי הדרום קוריאני שנפגעה מטורפדו במרץ 2010 ו-47 מאנשי צוותה נהרגו. המודיעין הדרום קוריאני לא סיפק התראה מוקדמת על אפשרות התקיפה, ורק חקירה בינלאומית קבעה שמדובר בהתקפה צפון קוריאנית.¹⁹

השליטה הטוטאלית של המשטר הצפון קוריאני בחיי התושבים מונעת קיום של אופוזיציה וכל ביטוי ביקורתי כלפי השלטון ועל כן לסוכנויות הביון אין יכולת ממשית להפעיל גורמים חתרניים שעשויים לערער את יציבות המשטר מבפנים מאחר שהסיכון לחשיפה גבוה ביותר.²⁰ גם הניסיונות הבודדים להציב חלופה בדלנית מחוץ לקוריאה הצפונית לא הצליחו לרשום הישגים שיפגעו בשלטון בפיונגיאנג.²¹ גם היכולת להתריע על הפעילות של המשטר נגד יריבו מוגבלת מאד וכך הגיעה בהפתעה מוחלטת החיסול של קים ג'ונג-נאם, אחיו למחצה של הרודן, באמצעות רעל VX במלזיה בפברואר 2017, ככל הנראה על פי הוראתו של קים.

מעבר לאתגרים מצדה של קוריאה הצפונית שתוארו עד כה, ישנם גם מכשולים חיצוניים שמקשים על גיבוש תמונה מודיעינית מלאה. שירות המודיעין הדרום קוריאני, שחשיבותו קריטית לזיהוי האיומים הצפון קוריאניים, סובל מחולשה מבנית שנובעת מהדגש שניתן לאיסוף של מודיעין פנים במהלך 25 שנות הרודנות הצבאית, בעיקר נגד מתנגדי המשטר, על חשבון יכולות איסוף בחו"ל.²² במקביל, יפן נמנעה במשך שנים מלהפעיל שירות ייעודי לאיסוף מודיעין בחו"ל בשל המורשת השנויה במחלוקת של התקופה האימפריאליסטית עד סוף מלחמת העולם השנייה ורק בשנים האחרונות היא החלה לעסוק בתחום.²³

¹⁹ Chun, p. 200; Ha, Young-Sun (2010), Lessons from the Cheonan Incident and South Korea's Response, in The East Asian Institute Security Net Commentary No. 6, pp. 4-5.; Yeo, Jun-suk (28 February 2018), "Cheonan sinking was orchestrated by intelligence agency led by Kim Yong-chul: defense chief", The Korea Herald, retrieved from <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20180228000927>

²⁰ Millstein, Seth (6 June 2018), "Here's Exactly Why North Korea Is One Of The Most Repressive Countries On Earth", Bustle, retrieved from <https://www.bustle.com/p/how-does-north-korea-deal-with-opposition-its-one-of-the-worlds-most-repressive-countries-9263128>

²¹ הארגון הבדלני הבולט ביותר מחוץ לקוריאה הצפונית הוא "ג'וסון החופשית" שמוכר גם בשם "ההגנה האזרחית של ציאולימה" אשר פועל מארה"ב, אולם לפי ההערכות יש לו פעילים גם במדינות אחרות. הארגון טען כי הוא סייע לסגן השגריר הצפון קוריאני באיטליה, ג'ונג סונג-ג'יל, להימלט בסוף 2018, וכי הוא נתן מסתור לקים האן-סול, בנו של קים ג'ונג-נאם, אחיו למחצה של הרודן שחוסל באמצעות רעל VX במלזיה בפברואר 2017, ככל הנראה על פי הוראתו של קים. הארגון - שהצהיר על עצמו כממשלה הגולה של קוריאה הצפונית - עמד מאחורי הפשיטה על השגרירות הצפון קוריאנית במדריד בפברואר 2018. מנהיג הארגון, אדריאן הונג, העביר לבולשת האמריקאית (FBI) קבצי מחשב שנקחו מהשגרירות שלא נמסר מה הכילו, אולם בארה"ב הכחישו ציטוטים של גורמי אכיפת חוק בספרד שטענו כי לארגון יש קשרים עם סוכנות הביון המרכזית (CIA). ראו: Tremlett, Giles (10 September 2019), "Inside the bizarre, bungled raid on North Korea's Madrid embassy", The Guardian, retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/10/inside-bizarre-bungled-raid-on-north-korean-embassy-in-madrid-free-joseon>

²² Chun, p. 201

²³ Dorling, "Japan rebuilds foreign intelligence service"

גורם נוסף הוא המתיחות ההיסטורית בין קוריאה הדרומית לבין יפן, שמקורה בסוגיות שנתרו פתוחות משנות הכיבוש היפני של חצי האי. בקיץ 2019, פרץ משבר סביב הפיצויים ל"נשות הניחומים" (שפחות המין הקוריאניות בתקופת הכיבוש) וקוריאה הדרומית הכריזה על פרישתה מההסכם לביטחון כללי של מידע צבאי (GSOMIA) שגובש בין שתי המדינות ב-2016 ואשר נועד לאפשר להן לשתף זו את זו במודיעין על קוריאה הצפונית מבלי להיות תלויות בתיווך האמריקאי.²⁴ על אף שקוריאה הדרומית חזרה בה מהפרישה המתוכננת, שיתוף הפעולה עדיין לא התחדש באופן מלא ולא הועבר מידע הדדי אחרי ניסוי של מערכת טילים צפון קוריאנית בנובמבר 2019.²⁵

לא רק כישלונות

על אף האמור לעיל, חשוב לציין שסוכנויות המודיעין רשמו גם הצלחות מסוימות. אחת הדוגמאות לכך היא המעקב אחרי הניסיונות הצפון קוריאניים לעקוף את הסנקציות הבינלאומיות. דו"ח של פאנל המומחים של האו"ם בפברואר השנה כלל צילומי לוויין וצילומי שטח שתיעדו ספינות סוחר ומכליות צפון קוריאניות שביצעו העברות של סחורות ומטענים בלב ים לכלי שיט זרים.²⁶

זיהוי כלי השיט שמפרים את הסנקציות עומד גם במרכזו של שיתוף פעולה בין יפן וקוריאה הדרומית לבין צרפת וקבוצת "חמש העיניים" - הברית המודיעינית של ארה"ב, קנדה, בריטניה, ניו זילנד ואוסטרליה - שנועד לחזק את איסוף המודיעין על קוריאה הצפונית, באמצעות מודיעין לווייני ומודיעין אותות.²⁷

עם זאת, חשוב להדגיש כי הצפון קוריאנים מפעילים מערך הברחות מקיף וחשאי וגם החשיפות שהתפרסמו אינן מצליחות לסכל אותן לחלוטין או גורמות למשטר הצפון קוריאני להפסיק את עקיפת העיצומים. אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא יכולתו של קים להשיג מוצרי יוקרה להנאתו האישית, כדוגמת מכונות מרצדס-בנץ בעלות של יותר מחצי מיליון דולר, וזאת על אף הסנקציות הממוקדות של מועצת הביטחון.²⁸

דוגמה נוספת להצלחה מודיעינית מול ניסיונות ההסתרה היא פרסום פומבי של צילומי לוויין שחושפים אתריים בלתי מוצהרים של תוכניות הגרעין והטילים ברחבי קוריאה הצפונית, אשר בדרך כלל מועלים על ידי חוקרים עצמאים ומכוני מחקר, אם כי בחלק מהמקרים מדובר במהלך של

²⁴ Shao, Grace (23 August 2019), "South Korea is scrapping a security deal with Japan — here's why it matters", *CNBC*, retrieved from <https://www.cnb.com/2019/08/23/what-is-the-korea-japan-intelligence-sharing-agreement.html>

²⁵ Yonhap (29 November 2019), "No info shared between Seoul, Tokyo via GSOMIA over N. Korea's missile test: officials", *Yonhap*, retrieved from <https://en.yna.co.kr/view/AEN20191129003500325>

²⁶ United Nations Security Council (2 March 2020), "Report of the Panel of Experts established pursuant to resolution 1874 (2009)", retrieved from <https://undocs.org/S/2020/151>

²⁷ Kyodo News (26 January 2020), "'Five Eyes' intel alliance ties up with Japan over N. Korea", *Kyodo News*, retrieved from <https://english.kyodonews.net/news/2020/01/adb6c6317258-upadte1-five-eyes-intel-alliance-ties-up-with-japan-over-n-korea.html>; Hadano, Tsukasa (10 January 2019), "Japan lends its vision to 'Five Eyes' intelligence alliance", *Nikkei Asian Review*, Retrieved from <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Japan-lends-its-vision-to-Five-Eyes-intelligence-alliance>

²⁸ Wong, Edward and Koettle, Christoph (16 July 2019), "How North Korea's Leader Gets His Luxury Cars", *New York Times*, p. A1

"הלבנת" מידע של שירותי המודיעין. בתחילת יולי 2020, פרסמו חוקרים ממכון מידלברי למחקרים בינלאומיים במונטריי שבקליפורניה צילומי לוויין של אתר בשם וולו-רי (Wollo-Ri), כאשר נטען כי החשד הוא שמדובר במתחם לבניית ראשי קרב גרעיניים וכי זו גם ההשערה של המודיעין האמריקאי.²⁹

סיכום

כל עוד המשטר הצפון קוריאני ימשיך לשמור על אופיו הנוכחי, גם אם תהיה העברת שלטון במקרה שקים ג'ונג-און לא יוכל להמשיך ולתפקד כמנהיג העליון, והוא לא יבצע רפורמות מקיפות שיאפשרו יותר פתיחות כלפי העולם או שקיפות בנוגע לתוכניות הגרעין והטילים, המדינה תמשיך להוות אתגר מודיעיני משמעותי. אולם הידוק של שיתוף הפעולה הבינלאומי ורפורמה ביכולות האיסוף המודיעיני של הסוכנויות בקוריאה הדרומית וביפן, לצד המשך התרומה של גופים פרטיים בניתוח המידע, יוכלו לסייע בצמצום פערי הידע בנוגע לאיומים מצד קוריאה הצפונית.³⁰

גם ישראל יכולה למלא תפקיד חשוב בחילופי המודיעין בין סוכנויות הביון הזרות. קוריאה הצפונית מנהלת שיתוף פעולה ביטחוני הדוק עם מדינות רבות באזורנו, ובמיוחד עם איראן ועם סוריה, אשר כולל העברת ידע וטכנולוגיות בתחומי הגרעין והטילים, ובנוסף הידע הצפון קוריאני בתחום בניית מנהרות בתיווך איראני לידי חיזבאללה וחמאס.³¹ מאחר שמדובר ביעדים מובילים עבור שירותי המודיעין הישראליים, פעילות האיסוף עשויה לאתר גם מידע על הפעילות הצפון קוריאנית שישראל תוכל להעביר למדינות אחרות, וגם היא תוכל לקבל מידע רלוונטי על המעורבות הצפון קוריאנית במעגלי האיום במזרח התיכון.

הדוגמה הבולטת ביותר לכך היא פרשת חשיפתו של הכור הגרעיני בסוריה. אמ"ן והמוסד זיהו את המתקן החשוד במדבר הסורי ואספו ראיות שמצביעות לכאורה על הקשר הצפון קוריאני. המידע הגולמי הועבר לאמריקאים שאישרו את הערכת המודיעין הישראלית ובכך גם אימתו חשדות שלהם לגבי הפצת הידע הגרעיני על ידי המשטר הצפון קוריאני. בעקבות זאת, העניק הנשיא בוש אור ירוק לישראל להשמיד את האתר בספטמבר 2007.³² שיתוף פעולה דומה בעתיד, גם עם מדינות אחרות מלבד ארה"ב שמעורבות באיסוף המודיעין על קוריאה הצפונית, עשוי לסכל איומים אחרים על מדינת ישראל.

²⁹ Lewis, Jeffrey (8 July 2020), "Wollo-Ri Nuclear Facility", [Arms Control Wonk](https://www.armscontrolwonk.com/archive/1209644/wollo-ri-nuclear-facility/), retrieved from <https://www.armscontrolwonk.com/archive/1209644/wollo-ri-nuclear-facility/>

³⁰ דוגמה אחת לכך היא הסכם מעודכן שגובש בין ארה"ב לבין קוריאה הדרומית שיאפשר לדרום קוריאנים לשגר לווייני ריגול משלהם, ללא צורך להסתמך על היכולות האמריקאיות. ראו: Sang-Hun, Choe (28 July 2020), "South Korea Says It Will Launch Spy Satellites as Missile Deal Is Revised", [New York Times](#), p. A9; דוגמה נוספת היא הידוק של שיתוף הפעולה בין יפן לבין ברית "חמש עיניים". ראו: Abe, Daishi and Miki, Reiko (14 August 2020), "Japan wants de facto 'Six Eyes' intelligence status: defense chief", [Nikkei Asian Review](https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/Interview/Japan-wants-de-facto-Six-Eyes-intelligence-status-defense-chief), retrieved from <https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/Interview/Japan-wants-de-facto-Six-Eyes-intelligence-status-defense-chief>

³¹ Bechtol, Bruce E. (2018), [North Korean Military Proliferation in the Middle East and Africa: Enabling Violence and Instability](#), Lexington: University Press of Kentucky, pp. 80-117; Berger, Andrea (5 August 2014), "North Korea, Hamas, and Hezbollah: Arm in Arm?", [38 North](#), retrieved from <https://www.38north.org/2014/08/aberger080514/>

³² כך, יעקב (2020), קוד אריזונה: כך השמידה ישראל את הכור הגרעיני בסוריה, חבל מודיעין: כנרת, זמורה, ביתן – מוציאים לאור בע"מ.